

VAN TABOE NAAR PREVENTIE

Beleidslijnen ter preventie van seksueel misbruik
en grensoverschrijdend gedrag
in pastorale relaties met kinderen en jongeren

De Interdiocesane Commissie
voor de Bescherming van Kinderen en Jongeren
2 juni 2014

Inhoud

Voorwoord	5
Preventie	7
Nabijheid en afstand.....	8
Regels voor een respectvolle omgang.....	9
Onaantastbare posities vermijden	11
Werken aan persoonlijke groei en ontplooiing.....	12
Kandidaten voor pastorale taken.....	15
Waakzaamheid	16
Melding van misbruik	16
Vertrouwelijkheid, beroepsgeheim, biechtgeheim	18
Ondersteuning van slachtoffers.....	20
Opvolging en begeleiding van voormalige daders.....	22
Preventie beter dan herstel	23
Bijlage 1.....	27
Seksueel grensoverschrijdend gedrag – Informatie voor ouders	
Bijlage 2.....	37
Seksueel grensoverschrijdend gedrag – Informatie voor kinderen	
‘Hannah zegt nee’ door Kolet Janssen	
Bijlage 3.....	43
Gegevens opvangpunten, centraal infopunt en secretariaat Bisschoppenconferentie	

Voorwoord

In januari 2012 publiceerden de bisschoppen en hogere oversten van België de beleidstekst *‘Verborgene Verdriet. Naar een globale aanpak van seksueel misbruik in de Kerk’*. In deze tekst kondigden zij de oprichting aan van een ‘Interdiocesane Commissie voor de Bescherming van Kinderen en Jongeren’. Deze commissie kreeg onder meer als taak om nieuwe beleidsvoorstellen uit te werken met het oog op een betere preventie van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag in kerkverbonden initiatieven of instellingen’ (p. 47). Sinds haar oprichting heeft de commissie zich meermaals over dit onderwerp gebogen. Ze heeft de raad ingewonnen van competente personen en geluisterd naar suggesties vanuit het werkveld. Met deze brochure richt de Interdiocesane Commissie zich tot iedereen die een pastorale taak of bevoegdheid uitoefent in de kerkgemeenschap. Ze wil hen aanmoedigen en ondersteunen in alles wat te maken heeft met de preventie van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag.

In en rond de kerkgemeenschap bestaan tal van diensten, bewegingen en instellingen voor kinderen en jongeren. Het is belangrijk dat elk van deze actoren beschikt over een aangepast actieplan ter voorkoming van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag, afgestemd op het eigen werkveld. Scholen, internaten, jeugdbewegingen of instellingen voor bijzondere jeugdzorg moeten hun eigen beleidsverantwoordelijkheid in dit domein ernstig nemen. De Interdiocesane Commissie is op de hoogte van de vele initiatieven en maatregelen die in de genoemde sectoren al genomen zijn. Tegelijk spoort ze alle medewerkers aan om voort te gaan op de ingeslagen weg en om waakzaam te blijven voor nieuwe vormen van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag.

Dit beleidsdocument is geen vervanging van, maar een aanvulling bij de bestaande actieplannen of gedragscodes. Het heeft een aparte focus.

Het gaat over situaties die meer in het bijzonder met het pastorale dienstwerk van de Kerk te maken hebben. Het document richt zich daarom tot alle medewerkers die van de kerkelijke overheid een pastorale zending ontvangen hebben of met toestemming van de kerkelijke overheid een pastorale dienst vervullen. Deze medewerkers kunnen priesters, diakens, religieuzen en leken gelovigen zijn. De tekst gaat over situaties waarin zij, vanuit hun pastorale zending, met kinderen of jongeren te maken hebben.

Bisschoppen referent

+ **Johan Bonny**,
bisschop van Antwerpen

+ **Guy Harpigny**,
bisschop van Doornik

Voor de Hogere Oversten

Prelaat Erik De Sutter, O.Praem,
voorzitter Unie van de Religieuzen van Vlaanderen

Pater Franck Janin, S.J.,
voorzitter Conférence des religieuses/ religieux en Belgique

1. Preventie

De pijnlijke verhalen van de voorbije jaren hebben geleerd dat de kerkgemeenschap ook en vooral in pastorale relaties de nodige waakzaamheid aan de dag moet leggen om, zo nodig, tijdig en kordaat te kunnen ingrijpen.

Medewerkers in de pastoraal kunnen op verschillende manieren met seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag te maken krijgen. Via derden kunnen ze kennis krijgen van probleemsituaties in gezinnen, groepen of bewegingen, in instellingen of tehuizen, of op de parochie. Ze kunnen geconfronteerd worden met vormen van seksueel misbruik, geweldpleging of chantage onder de kinderen of jongeren zelf. Slachtoffers kunnen hen persoonlijk aanspreken en hun verhaal aan hen toevertrouwen. Daarnaast kunnen ze kennis of ernstige vermoedens hebben van seksueel misbruik of grensoverschrijdend gedrag vanwege collega's in de pastoraal. Ook is het mogelijk dat ze in hun eigen leven geconfronteerd worden met gevoelens of houdingen die tot ongepast gedrag kunnen leiden en waarbij professionele hulp aangewezen is. In elk van deze situaties moet de grootste zorg van de pastorale medewerker uitgaan naar de bescherming van het kind of de jongere, en naar de preventie van seksueel misbruik of grensoverschrijdend gedrag, van wie het ook mag uitgaan.

In elk van deze situaties moet de grootste zorg van de pastorale medewerker uitgaan naar de bescherming van het kind of de jongere.

2. Nabijheid en afstand

Elke pastorale relatie steunt op het delicate evenwicht tussen nabijheid en afstand. Wie met iemand op weg gaat, mag niet te ver en ook niet te dicht bij hem of haar lopen. In de beleidstekst *Verborgten Verdriet* komt deze thematiek uitvoerig aan bod (cf. p. 14-16). Daar wordt het verschil benadrukt tussen gezonde emotionele betrokkenheid enerzijds en grensoverschrijdend gedrag anderzijds. Niet betrokkenheid, maar grensoverschrijding is het probleem. De overgang tussen beide is niet

Seksueel misbruik is elke aanwending voor eigen seksuele genotsbeleving van de nabijheid die een pastorale of pedagogische relatie met zich meebrengt.

flinterdun. Seksueel misbruik is een berekende of brutale uitbuiting van de nabijheid die een pastorale of pedagogische relatie met zich meebrengt. Een cultuur van waakzaamheid is noodzakelijk om dat soort misbruik tegen te gaan.

De beleidstekst wijst op een aantal signalen die ons alert moeten maken.

- Wanneer iemand opvallend vaak in de nabijheid vertoeft van eenzelfde kleine kring van kinderen en jongeren, ook als dit vanuit de functie niet noodzakelijk is. Wanneer iemand regelmatig eenzelfde kind thuis uitnodigt of meeneemt op vakantie. Voor kinderen kan het heel aantrekkelijk zijn om volwassenen te ontmoeten die gemakkelijk met kinderen overweg kunnen en graag in hun nabijheid vertoeven. In werkelijkheid zijn deze personen zelf soms nog als ‘kinderen’.
- Wanneer iemand weinig of geen relaties onderhoudt met personen van dezelfde leeftijd. Meestal weten ouders van misbruik niet wat een vertrouwelijke relatie is, omdat ze die niet uit ervaring kennen. Ze delen weinig aspecten van hun leven met vrienden. In hun kennissenkring is nauwelijks sprake van echte wederkerigheid. Nabije, wederkerige en voldoende schenkende relaties met leeftijdsgenoten behoren tot de sterkste tekenen van psychische gezondheid.

- Wanneer iemand te ver gaat in de uitoefening van macht of gezag. Het kan helpen om zichzelf als vuistregel enkele eenvoudige vragen te blijven stellen. Zou ik hetzelfde zeggen of doen als familieleden of vrienden van de betrokkene of van mezelf erbij waren? Zou ik me goed voelen als anderen op de hoogte waren van alle aspecten van een relatie? Of is dat iets wat anderen toch niet zouden begrijpen?

3. Regels voor een respectvolle omgang

Het is de bedoeling om in alle geledingen van de Kerk de zorg aan te scherpen voor een respectvolle omgang met personen die in een afhankelijke positie staan of bescherming behoeven, in het bijzonder kinderen en jongeren. Hierna volgen enkele leef- of werkregels. Die zijn niet bedoeld als een keurslijf dat elke ongedwongen betrokkenheid onmogelijk of verdacht maakt. Ze willen integendeel een zinvolle en gezonde verhouding tussen afstand en nabijheid bevorderen. Het gaat om regels die uitdrukken wat in concrete omstandigheden een respectvolle omgang met kinderen of jongeren kan inhouden.

Wij willen de zorg aanscherpen voor een respectvolle omgang met personen die in een afhankelijke positie staan of bescherming behoeven, in het bijzonder kinderen en jongeren.

Respect voor **de rechten van kinderen en jongeren** verplicht alle medewerkers om:

- kinderen en jongeren met eerbied te bejegenen, hen als personen met eigen noden en rechten te erkennen, hun gedachten en overwegingen te beluisteren, hen te betrekken bij beslissingen die hen aanbelangen
- hen in hun huidige leefwereld te situeren en te verstaan
- met hen samen te werken op basis van wederzijdse waardering en vertrouwen
- hen een voorbeeld te geven en een houvast te bieden, zonder bezitterig of belerend te doen

In het **contact met kinderen en jongeren** is men verplicht:

- hun rechten te doen respecteren
- een cultuur van openheid te bevorderen, waarin ze hun vragen en zorgen kunnen verwoorden
- hen bewust te maken van wat wel en niet aanvaardbaar is, zowel in de omgang met andere kinderen of jongeren, als in de omgang met volwassenen
- netelige situaties te vermijden die tot verdachtmaking of beschuldiging kunnen leiden
- zich ervan bewust te zijn dat onschuldige gedragingen (zoals een kind of jongere omarmen) zowel door de betrokkene als door derden anders geïnterpreteerd kunnen worden
- situaties te vermijden waarin men zich met kinderen of jongeren afzondert of activiteiten opzet waarbij derden niet kunnen meekijken
- elk gebruik van geweld te voorkomen

In het contact met kinderen en jongeren zijn **verboden**:

- geweldpleging van fysieke of psychische aard
- seksuele toenadering, verleiding of seksuele aanrakingen
- seksueel provocerende woorden of gebaren
- alleen overnachten met een kind of jongere
- intieme activiteiten die ze alleen kunnen verrichten van hen overnemen (zoals zich wassen, aankleden)
- bepaalde kinderen of jongeren bevoordelen met geschenken, geld, aandacht of genegenheid
- het bezitten of bekijken van beeldmateriaal dat kinderen of jongeren in hun menselijke waardigheid kan kwetsen

4. Onaantastbare posities vermijden

Kinderen en jongeren hebben, net zo goed als volwassenen, nood aan transparante en correcte omgangsvormen. De bevordering van zulke omgangsvormen is uiterst belangrijk ter voorkoming van misbruik. De zekerheid dat elke melding zorgvuldig wordt onderzocht, ongeacht of het om een zware of een lichte verdenking gaat, is de beste manier om daartoe bij te dragen.

Daarnaast moeten we op onze hoede blijven voor onaantastbare posities in kerkelijke instellingen of structuren. Vormen van onheuse machtsuitoefening moeten uit de christelijke gemeenschap worden geweerd. Op alle niveaus moet er verder gewerkt worden aan modellen van participatieve verantwoordelijkheid. Dat vraagt van alle teamleden dat ze een kritische blik ontwikkelen op hun persoonlijke handelen, dat ze aanvaarden dat anderen meekijken en dat ze zich inschakelen in een gemeenschappelijk gebeuren waarvan ze niet de enige meester zijn. In een cultuur van open en tegensprekelijke communicatie kan misbruik aan de wortel worden aangepakt.

Op alle niveaus moet er verder gewerkt worden aan modellen van participatieve verantwoordelijkheid.

We ondersteunen daarom de beleidslijn om alle pastorale medewerkers te verbinden met een pastoraal team, waarvan zowel mannen als vrouwen deel uitmaken, zowel gewijde bedienaars als gemandateerde leken gelovigen. Binnen een dergelijk pastoraal team moet een gezonde wisselwerking en bevraging onder de teamleden mogelijk zijn. De bekwaamheid en bereidheid om te werken in een teamverband hoort wezenlijk tot de criteria van geschiktheid voor een benoeming in de pastoraal.

5. Werken aan persoonlijke groei en ontplooiing

Een medewerker in de pastoraal moet zich niet alleen inzetten voor de groei en ontplooiing van anderen. Hij moet ook werken aan de eigen groei en verdere ontwikkeling. Het Evangelie is geen stilstaande vijver, maar een levende stroom, uitgerekend voor de medewerker zelf. Dat vraagt om een werkomgeving waarin de medewerker tijd en ondersteuning ontvangt om te werken aan zijn/haar verdere groei en ontplooiing. Dat kan diverse vormen aannemen.

Een groeibevorderend werkklimaat vraagt om open communicatie en heldere afspraken. In een pastoraal team moet ieder kunnen zeggen wat hij of zij denkt, voelt of verlangt. Die wederkerigheid vraagt om gelijkwaardigheid. Medewerkers moeten hun ervaringen niet aan elkaar opdringen, niet strijden om de enig 'juiste' opvatting. Door aandachtig naar elkaar te luisteren, kunnen ze gevoelig worden voor elkaars inzicht en competentie. Zo kunnen ze een 'lerende gemeenschap' vormen. Alleen in zo'n team kunnen medewerkers hun vleugels uitslaan en zich verder bekwamen.

Medewerkers zijn gemakkelijker bereid om eigen ervaringen aan die van anderen te toetsen, als er meer aandacht uitgaat naar hun inzet en talenten dan naar hun moeilijkheden en tekorten. Focussen op iemands zwakke kant roept veeleer weerstand en verdediging op. Alleen met een waarderende benadering groeit de motivatie van mensen. Terecht verwachten medewerkers van hun verantwoordelijken geregeld een woord van bemoediging en waardering. Op dit vlak is in de Kerk allicht nog een en ander voor verbetering vatbaar.

Medewerkers hebben nood aan een regelmatig ontwikkelingsgesprek met een verantwoordelijke of een begeleider. In een dergelijk gesprek kunnen zij vooral hun sterke kanten beter leren inschatten en benutten. Hoe gebruikt iemand zijn of haar sterke kanten om aan de gestelde verwachtingen te voldoen? Hoe kan een andere taakomschrijving

de talenten van iemand beter tot hun recht laten komen? Een ontwikkelingsgesprek laat medewerkers toe om eerlijk naar zichzelf en naar hun werksituatie te kijken en om, waar nodig, een passende koerscorrectie door te voeren. Het voorkomt dat ze compensatie gaan zoeken in ongepaste gedragingen of grensoverschrijdend gedrag.

Naast hun professionele vaardigheden, dienen medewerkers ook hun relationele vaardigheden te verbreden en te versterken. Zelfreflectie en gedeelde ervaringen zijn belangrijke hulpmiddelen daartoe. We pleiten ervoor dat alle medewerkers in de pastoraal zouden kunnen deelnemen aan een of andere vorm van intervisie. In deze vorm van ervaringsgericht leren, bespreken de deelnemers samen hun ervaringen. Ze verbreden en verdiepen hun persoonlijke ervaring met ervaringen uit de hele groep. Naast het cognitieve aspect proberen ze ook het emotionele en het gedragsmatige aspect van hun ervaringen in het oog te houden. Hoe kun je je gelukkig voelen in je pastorale opdracht en wat kun je daaraan doen? Een onderlinge uitwisseling hierover kan voor de medewerkers heel inspirerend zijn.

Alleen met een waarderende benadering groeit de motivatie van mensen.

Bisdommen en religieuze congregaties beschikken over diverse diensten voor permanente vorming of navorming voor hun medewerkers. Het is duidelijk dat de problematiek van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag niet meer kan ontbreken op het programma van deze vormings- en navormingsdiensten. In hun programma moeten de volgende onderwerpen aan bod komen:

- de gevaren van macht of machtsuitoefening en het risico op grensoverschrijdend gedrag
- de integratie van lichamelijke en seksualiteit in een gezonde persoonlijke ontwikkeling
- vriendschappelijke relaties in zowel het gehuwde als het ongehuwde leven

- ontstaansgronden van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag
- adequaat reageren op geruchten, signalen of meldingen van misbruik of grensoverschrijdend gedrag
- het profiel van daders en hoe men hen kan herkennen
- het noodzakelijke evenwicht tussen zorgen voor jezelf en zorgen voor anderen
- het herkennen, verhelpen en voorkomen van een burn-out
- het respecteren van leefregels in de omgang met kinderen en jongeren

Daarnaast moeten pastorale medewerkers kunnen rekenen op de ondersteuning van een competent zorgteam wanneer zij te maken krijgen met burn-out, gedragswijziging, emotionele of affectieve disfunctionaliteit, ongezonde relaties of symptomen van verslaving. Een aantal dergelijke zorgteams bestaat al. Ze zijn samengesteld uit personen met diverse professionele vaardigheden. In alle discretie kunnen medewerkers een beroep doen op hun advies of hulp. We pleiten ervoor dat bisdommen en religieuze congregaties meer dergelijke zorgteams zouden oprichten en de werking ervan bij hun medewerkers bekend maken.

Ten slotte dient opgemerkt dat, ondanks het gevarieerde aanbod aan vormings- en navormingsmogelijkheden, bepaalde medewerkers zelden of nooit aan dergelijke activiteiten of ontmoetingen deelnemen. Deze afzijdigheid kan vele redenen hebben, maar is eigenlijk niet goed te praten. Ze kan een korst vormen rond groeiende frustraties, ongepaste gedragsvormen of eigengereide verharding. Deze korstvorming is niet gezond. De wonde eronder blijft etteren en verzieken. Verantwoordelijken in de Kerk hebben het recht en de plicht om hun medewerkers daarop aan te spreken, ten bate van de betrokken medewerker en ter voorkoming van ongepaste nevenwerkingen.

6. Kandidaten voor pastorale taken

Kandidaten voor een wijding, een religieuze professie of een pastorale functie moeten een geldig getuigschrift van goed gedrag en zeden voorleggen. Dat document hoort in het dossier van een kerkelijke aanvaarding of benoeming, zoals het in andere domeinen van de samenleving de regel is.

Bisdommen en religieuze congregaties moeten onder elkaar de beschikbare informatie uitwisselen over kandidaten voor een wijding, een religieuze professie of een pastorale functie, wanneer die van de ene naar de andere overheid overgaan. Bij zulk een overgang moet alle informatie over de kandidaat of de medewerker aan de nieuwe overheid worden overgemaakt. Nalatigheid in dat domein kan zware gevolgen hebben en is daarom niet te verantwoorden.

Thema's rond affectiviteit, seksualiteit, de beleving van het gehuwde en het ongehuwde leven of de relatie tussen nabijheid en afstand moeten expliciet aan bod komen.

Tijdens de opleiding zullen de vormingsverantwoordelijken oog hebben voor de wijze waarop de kandidaten omgaan met anderen, zowel met volwassenen als met kinderen of jongeren. Thema's rond affectiviteit, seksualiteit, de beleving van het gehuwde en het ongehuwde leven of de relatie tussen nabijheid en afstand moeten expliciet aan bod komen. Zeker in de opleiding tot het ongehuwde leven zal men tijdig en uitvoerig op deze thema's ingaan. Bovendien zal de opleiding ernaar streven om alle aspecten van een psychisch gezonde en volwassen persoonlijkheid bij de kandidaten te bevorderen.

In de selectie en de vorming van medewerkers in de pastoraal moet elke vormingsploeg een beroep kunnen doen op de professionele inbreng van een of meer psychologen. Van hun kant hebben kandidaten het recht om tijdens hun opleiding een beroep te doen op de diensten van een psycholoog. De weg naar de psychologische ondersteuning of begeleiding zal niet ontraden of vermeden, maar veeleer aangemoedigd worden.

7. Waakzaamheid

Grenzen worden soms geruisloos overtreden. Misbruik kan een hele tijd onder de radar blijven. Daarom is waakzaamheid geboden in elke instelling of beweging waar volwassen medewerkers met kinderen of jongeren te maken hebben. Pastorale verantwoordelijken kunnen met een zekere regelmaat aan hun medewerkers vragen stellen zoals deze:

- Zie je situaties van te weinig afstand in de omgang met jongeren?
- Zie je situaties die neigen naar fysiek grensoverschrijdend gedrag?
- Zie je situaties die neigen naar psychisch grensoverschrijdend gedrag?
- Zie je situaties die neigen naar seksueel grensoverschrijdend gedrag?
- Heb je een vermoeden van grensoverschrijdend gedrag?
- Heb je bij jezelf een neiging gevoeld tot deze gedragsvormen?

Waakzaamheid is geboden in elke instelling of beweging waar volwassen medewerkers met kinderen of jongeren te maken hebben

Met zo'n oefening kunnen pastorale verantwoordelijken en medewerkers ertoe bijdragen dat een probleemsituatie tijdig aan het licht komt. Ze kunnen een escalatie helpen voorkomen. Ook wanneer niets te melden valt, kan een dergelijke

bevraging bijdragen tot een groeiend bewustwordingsproces rond seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag in zowel kerkelijke als niet-kerkelijke samenwerkingsverbanden.

8. Melding van misbruik

Langs diverse wegen kunnen pastorale medewerkers kennis krijgen van seksueel misbruik of grensoverschrijdend gedrag. Het misbruik kan zich afspelen in een gezin, in een groep of beweging, in een kerkelijke of een niet-kerkelijke instelling. De kerkelijke overheid dringt erop aan dat pastorale medewerkers die een ernstig vermoeden of weet hebben van seksueel misbruik van minderjarigen daarvan melding maken bij personen die de minderjarige kunnen beschermen,

met het oog op een vlugge en passende interventie. Zij kunnen de raad inwinnen van een collega, een plaatselijke verantwoordelijke of een vertrouwenscentrum. Die kunnen de noodzaak van een melding helpen beoordelen en de juiste stappen helpen zetten.

In geval van seksueel misbruik moet het gerecht zo snel mogelijk zijn werk kunnen doen. Daarom dringen wij erop aan dat seksueel misbruik meteen zou gemeld worden bij de politie of het gerecht. Of de vermoedelijke dader een priester, een diaken, een religieus, een leek, een vrijwilliger, een familielid van het slachtoffer, of een onbekende is, de melding aan politie of gerecht moet verder onheil helpen voorkomen.

Wij dringen erop aan dat pastorale medewerkers die een ernstig vermoeden of weet hebben van seksueel misbruik van minderjarigen daarvan melding maken.

Hetzelfde geldt voor seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag onder minderjarigen. Dat fenomeen neemt trouwens uitbreiding en verdient extra aandacht..

Volgens art. 422bis van het Strafwetboek kan iemand, los van om het even welke beroepsactiviteit, gerechtelijk in verdenking gesteld worden van schuldig verzuim. De strafwet vermeldt als voorwaarden onder meer dat de beschuldigde wist dat iemand in groot gevaar verkeerde, hetzij omdat hij het gevaar persoonlijk had vastgesteld, hetzij omdat het gevaar hem was beschreven door de persoon die zijn hulp inriep.

Van feiten die zich hebben voorgedaan in een kerkelijke of pastorale context moet ook melding worden gedaan aan de kerkelijke of pastorale verantwoordelijken van de vermoedelijke dader of van het slachtoffer, met het oog op de nodige maatregelen. Wie geen contact kan opnemen met een kerkelijke of pastorale verantwoordelijke of die niet kan bereiken, kan zich eveneens richten tot een vertrouwenscentrum met de vraag om de melding te behartigen.

Uiteraard moet niemand voorbarig met een verdenking beladen of geconfronteerd worden: niet de collega's of de omgeving, noch de vermeende dader. Valse beschuldigingen zijn nadien heel moeilijk recht te zetten of ongedaan te maken. Ze kunnen een drama veroorzaken in het leven van de valselijk beschuldigde persoon en van zijn omgeving. Daarom is het nodig om, zolang er geen duidelijkheid is over de zaak zelf, de nodige vertrouwelijkheid te bewaren over de gevolgde procedure en de stappen die men gezet heeft. De gevraagde vertrouwelijkheid is echter geen alibi om bij de pakken te blijven zitten.

De pastorale medewerker die het seksueel misbruik te weten komt en meldt, moet niet het verdere onderzoek naar de feiten voeren. Dat behoort tot de taak van de politie, het gerecht of de hulpverlening. Na de melding wordt het eerste gesprek met zowel het slachtoffer als de vermeende dader trouwens het best gevoerd door personen die daarin professioneel geschoold zijn. Met een juiste doorverwijzing naar justitie, de hulpverlening en de kerkelijke overheid heeft de pastorale medewerker zijn eigen taak betreffende de feiten grotendeels volbracht.

9. Vertrouwelijkheid, beroepsgeheim, biechtgeheim

Hier past een woord over het vertrouwelijke karakter van de informatie die men als pastoraal medewerker te weten komt. Priesters, diakens en pastorale medewerkers zijn, zoals andere beroepsgroepen, gehouden aan het beroepsgeheim. Dat wil zeggen dat zij vertrouwelijke informatie die de betrokkenen of anderen hun toevertrouwen in het kader van hun pastorale dienstwerk, niet aan derden kenbaar mogen maken. Wie deze vertrouwelijkheid op de helling zet, ondermijnt de geloofwaardigheid en de doelmatigheid van het pastorale dienstwerk zelf. Het is immers heel belangrijk dat in de samenleving voldoende vrijplaatsen bestaan die alle kansen bieden aan 'slachtoffers' om hun

kwetsuren met anderen te delen en aan ‘derden’ om hun vragen en twijfels te beluisteren. Er moeten ook vrijplaatsen zijn waar ‘daders’ hun zwakheden en fouten bespreekbaar kunnen maken, zonder meteen aangeklaagd te worden. Een vertrouwelijke en veilige bespreekbaarheid kan voor alle betrokkenen een begin van bevrijding en herstel betekenen.

De kerkelijke overheid onderstreept het belang van een correcte samenwerking met de bevoegde burgerlijke instanties en diensten, zeker bij seksueel misbruik van minderjarigen. In dat geval kunnen pastorale medewerkers, net als andere hulpverleners, gebruik maken van een meldrecht. Zij kunnen misdrijven met betrekking tot minderjarigen (zoals seksueel misbruik, verkrachting en opzettelijke slagen en verwondingen) aan het gerecht of de hulpverlening doorgeven zonder inbreuk te plegen op het beroepsgeheim. Hetzelfde meldrecht kan ook gebruikt worden om een hogere leidinggevende binnen dezelfde beroepsgroep op de hoogte te brengen, met het oog op een passende interventie. Wanneer zij tot melding overgaan, moeten pastorale medewerkers de reden en de wijze van deze melding meedelen aan de betrokkenen en hen motiveren om ook zelf de nodige stappen te zetten.

Een vertrouwelijke en veilige bespreekbaarheid kan voor alle betrokkenen een begin van bevrijding en herstel betekenen.

Wanneer een slachtoffer, een dader of een derde vraagt om de verleende informatie over seksueel misbruik vertrouwelijk te houden, moet men zich ervoor hoeden om een volstreekte vertrouwelijkheid te beloven. Een pastorale medewerker heeft immers de plicht om personen in gevaar te beschermen, vooral wanneer het om kinderen of jongeren gaat. Deze plicht kan ertoe leiden dat men de gevraagde vertrouwelijkheid niet kan handhaven. In dat geval zal de pastorale medewerker de betrokkene echter niet in het ongewisse laten. Omdat transparantie hier heel belangrijk is, zal men aan de betrokkenen uitleggen wat met de verleende informatie zal gebeuren en waarom.

Een bijzondere vorm van beroepsgeheim is het biechtgeheim, dat een priester in geen enkele omstandigheid kan doorbreken. Het biechtgeheim slaat op alle informatie, zowel over zichzelf als over anderen, die iemand binnen het strikt formele kader van een sacramentele biecht aan een priester toevertrouwt. Vertrouwelijke gesprekken buiten dat formele kader vallen niet onder het biechtgeheim. Het biechtgeheim mag echter geen voorwendsel zijn om niets te doen, integendeel.

Als de biechteling een dader is, kan de priester deze persoon met aandrang ertoe aanzetten om zowel zich aan het gerecht te melden als de eigen religieuze overheid in te lichten. Hij kan van deze aansporing zelfs een voorwaardelijke tussenstap maken vooraleer de sacramentele vergeving uit te spreken. De biecht gaat immers niet alleen over vergeving, maar ook over berouw, boete en herstel. Zeker in geval van misbruik moet de priester deze aspecten in alle duidelijkheid als voorwaarden aanhalen.

Als de biechteling een slachtoffer is, dient de priester met alle middelen te proberen om het slachtoffer met een deskundige hulpverlening in contact te brengen en zo nodig de eerste stappen daarheen mee te zetten.

10. Ondersteuning van slachtoffers

Met de melding begint voor het slachtoffer niet meteen een gemakkelijker periode. Om vele redenen doet spreken pijn. Verdrukte gevoelens komen eindelijk naar boven. Een vermeende dader, soms uit de familie- of vriendenkring, verliest zijn imago. Personen uit de dichte omgeving kunnen hun woede of onbegrip niet verbergen. De gevolgen van de melding zijn niet snel te overzien. Het is daarom belangrijk dat het slachtoffer alle steun toegezegd krijgt voor de moeilijke tijd die op de melding volgt.

Wie misbruikt werd, zit gewoonlijk vol schuldgevoelens. Het slachtoffer voelt zich op den duur verantwoordelijk of minstens medeverantwoordelijk voor het gedrag van zijn agressor. Zeker aan een kind of jongere dient duidelijk gemaakt dat het geen schuld treft voor het misbruik of voor de melding ervan, en dat schuldgevoelens in een dergelijke situatie normaal zijn. Alleen schuldgevoelens die erkend en toegelaten worden, kunnen genezen.

Men moet er rekening mee houden dat een kind of jongere vaak afhankelijk is van de vermeende dader of door deze onder druk gezet wordt om te zwijgen. Het kind of de jongere kunnen zich bovendien loyaal blijven opstellen tegenover de vermeende dader. Ook daarom wordt het gesprek best gevoerd door iemand die professioneel geschoold is. Zo niet, dan kan het kind of de jongere dichtklappen en zich weer terugtrekken in het gekende stilzwijgen.

Het misbruik heeft het kind of de jongere gekwetst in de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid.

Dat jongeren of volwassenen misbruikverhalen vertellen van een hele tijd geleden of deze gebeurtenissen slechts in brokstukken vertellen, hoeft niet te verbazen. Seksueel misbruik is moeilijk bespreekbaar. Het komt vaak pas na vele jaren naar buiten. Zelden vertelt een slachtoffer alles in een keer. Deze geleidelijkheid vraagt om het nodige geduld en het passende begrip vanwege de hulpverleners of pastorale medewerkers.

Tijdens het misbruik werd het kind of de jongere niet gerespecteerd of ernstig genomen als persoon. Het heeft handelingen moeten ondergaan waarvoor het niet rijp was en die het niet wilde. Het heeft zich moeten plooiën naar de wensen van een dader tegenover wie het niet opgewassen was. Het misbruik heeft het kind of de jongere gekwetst in de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid. Het is daarom belangrijk dat het slachtoffer na de melding ernstig wordt genomen en het no-

dige inzicht krijgt in wat er gebeurt en waarom. Het slachtoffer heeft het recht te weten wat er met de melding gebeurt, welke maatregelen tegenover de dader worden genomen, waar het verder terecht kan voor erkenning en herstel.

11. Opvolging en begeleiding van voormalige daders

Een voormalige dader van seksueel misbruik kan in geen geval nog worden ingezet in een pastoraal werkveld met kinderen of jongeren. Bij de vraag in welke andere werkvelden een voormalige dader nog kan worden ingezet, moet de kerkelijke overheid zich laten leiden door de expertise die de maatschappij daarvoor aanbiedt, onder meer langs de weg van de gerechtelijke psychiatrie (forensische psychiatrie). Alleen onder deskundige en gecontroleerde begeleiding kan eventueel van een nieuwe en duidelijk omschreven opdracht sprake zijn.

Een dader als mens niet in de steek laten, is niet hetzelfde als ontoelaatbaar gedrag tolereren of minder daadkrachtig optreden.

Bij een nieuwe opdracht moeten zowel voor de nieuwe werkomgeving als voor de nieuwe leefomgeving van de betrokkene klare en duidelijke afspraken gemaakt worden. Die afspraken worden vooraf duidelijk doorgesproken met de voormalige dader en in een schriftelijke overeenkomst vastgelegd.

Mogelijke bepalingen kunnen zijn dat men:

- niet mag deelnemen aan activiteiten met kinderen en jongeren
- nooit alleen mag zijn met kinderen en jongeren,
- op permanente basis begeleiding en supervisie moet aanvaarden
- niet de pastorale eindverantwoordelijke kan zijn
- niet kan voorgaan in liturgische vieringen waar iemands optreden mensen kan ergeren of kwetsen
- bijdraagt tot het herstel van de schade die men voorheen heeft aangericht

De nieuwe verantwoordelijken of nieuwe medewerkers van de voormalige dader moeten op de hoogte gebracht worden van diens voor­ geschiedenis en van de gemaakte afspraken.

Hoe moeilijk het ook ligt, ook een dader van seksueel misbruik blijft een mens. Tijdens het onderzoek en zelfs na een eventuele veroorde­ ling, heeft een dader recht op menselijke ondersteuning en vakkundige begeleiding. Een dader als mens niet in de steek laten, is niet hetzelfde als ontoelaatbaar gedrag tolereren of minder daadkrachtig optreden. Men moet een dader helpen om de gevolgen van zijn daden in te zien en om te blijven werken aan zichzelf. Het betere in de mens moet ook bij hem opnieuw de bovenhand kunnen halen.

12. Preventie beter dan herstel

Seksueel misbruik staat helemaal haaks op de boodschap en de ethiek die de kerkgemeenschap wil uitdragen. We mogen het verleden niet vergeten. Tegelijk moeten we ons op de toekomst richten.

Slachtoffers van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag in pastorale relaties kunnen nog steeds terecht bij de opvangpunten van de bisdommen en de religieuze congregaties (zie bijlage 3 voor de con­ tactgegevens). Langs deze weg wil de kerkleiding blijven werken aan herstel en erkenning voor slachtoffers van misbruik uit het verleden.

Daarnaast wil de Kerk stevig inzetten op een preventief beleid ter voorkoming van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag. De samenleving mag immers verwachten dat de Kerk alles eraan doet om seksueel misbruik te voorkomen, overal waar het zich kan voordoen. Nultolerantie tegenover seksueel misbruik en grensoverschrijdend ge­ drag moet de regel zijn overal waar kinderen of jongeren te maken hebben met de Kerk, met haar dienstverlening of met haar medewer­ kers. Slachtoffers van welk soort seksueel misbruik dan ook zouden in

de Kerk een ondubbelzinnige bondgenoot moeten vinden in hun strijd voor erkenning, herstel en heling. Een Kerk die hierin tekort schiet, blijft onder de maat van haar zending.

Een cultuur van permanente waakzaamheid moet het antwoord zijn op de pijn van slachtoffers uit het verleden.

Met deze beleidslijnen wil de Kerk een duidelijk beleid van bewustwording en preventie voeren. Een cultuur van permanente waakzaamheid moet het antwoord zijn op de pijn van slachtoffers uit het

verleden. Bij deze tekst horen informatiebladen voor ouders en kinderen (zie bijlage 1 en 2). Zonder nodeloos onrust te willen scheppen, willen ze bijdragen tot een klimaat van grotere oplettendheid en bewustwording. Die bewustwording is de beste waarborg voor een betere bescherming van kinderen en jongeren in de toekomst.

Niets in deze delicate problematiek is ooit geheel verworven of voltooid. Ook een eerlijk preventiebeleid kan niet uitsluiten dat nieuwe vormen van misbruik opduiken, dat bepaalde mistoestanden onder de radar blijven of dat sommige personen grenzen overschrijden. Daarom willen we herhalen dat alle nuttige suggesties of opmerkingen die kunnen bijdragen tot een beter preventiebeleid welkom zijn. Die suggesties of opmerkingen kunnen zowel het algemene beleid betreffen als bepaalde concrete situaties of plaatselijke toestanden. Deze bedenkingen kunnen worden bezorgd aan de Bisschoppenconferentie of aan een opvangpunt van de bisdommen en religieuze congregaties. Elke inbreng die het preventiebeleid binnen de Kerk kan verbeteren, is welkom en zal met aandacht worden verwerkt.

De Interdiocesane Commissie voor de Bescherming van Kinderen en Jongeren

Manu Keirse, voorzitter,
emeritus hoogleraar verliesverwerking, Faculteit Geneeskunde, KU Leuven

Guy Harpigny, bisschop van Doornik

Johan Bonny, bisschop van Antwerpen

Erik De Sutter, O.Praem,
voorzitter van de Unie van de Religieuzen van Vlaanderen

Daniël Sonveaux, S.J.,
afgevaardigde van de Conférence des religieuses/religieux en Belgique

Sophie De Kuyssche voor het Secrétariat Général de l'Enseignement
Catholique

Mieke Van Hecke, directeur-generaal van het Vlaams Secretariaat van
het Katholiek Onderwijs

Frank Cuyt, algemeen directeur Vlaams Welzijnsverbond

Isabelle Gaspard, directrice van de Fédération des Instituts médico-
sociaux

Xavier Renders, emeritus hoogleraar, Faculteit Psychologie en
Pedagogische wetenschappen, voormalig vicerector UCL

Lieve Vandemeulebroecke, emeritus hoogleraar, Faculteit Psychologie
en Pedagogische Wetenschappen KU Leuven

Claire Jonard, coördinator van de Liaison de la Pastorale des jeunes

Pieter Nolf, directeur IJD Jongerenpastoraal Vlaanderen

Nathalie Didion, coördinator van het opvangpunt van het bisdom
Namen

Tine Van Belle, coördinator van het opvangpunt van het bisdom Brugge

Herman Cosijns, secretaris-generaal van de Bisschoppenconferentie
van België

Enkele **slachtoffers** van seksueel misbruik in pastorale relaties

Bijlage 1

Seksueel grensoverschrijdend gedrag Informatie voor ouders ¹

1. Wat is seksueel misbruik?

Er is sprake van seksueel misbruik van kinderen als er contacten of interacties tussen een kind en een volwassene plaatsvinden waarin het kind wordt gebruikt voor de seksuele voldoening van de dader of van een ander persoon. Seksueel misbruik kan ook worden gepleegd door een persoon jonger dan 18 jaar als de persoon merkelijk ouder is dan het kind of in een machtspositie of een leidende positie staat ten opzichte van het kind. Meestal bestaat seksueel misbruik uit een vorm van direct lichamelijk contact zoals bijvoorbeeld: seksueel getinte aanrakingen, kussen, strelen, zich tegen de persoon aandrukken, penetratie van de vagina of de anus met de vingers, orale seks, en een poging tot penetratie van de vagina of de anus. Sommige daders bevredigen zichzelf door hun genitaliën te demonstreren aan een kind of door een kind te beloeren of te filmen terwijl het zich ontkleedt.

Kinderen worden dikwijls spelenderwijs tot deze handelingen van seksueel misbruik verleid door gevele (bijvoorbeeld: dat is ons speciaal geheim...) of omgekocht met geld, snoep en gunsten. Soms worden ze getiranniseerd of bedreigd. Soms, maar minder frequent, wordt er ook fysiek geweld gebruikt. Het is belangrijk te beseffen dat of het kind nu actueel is 'beschadigd' of niet, of het kind de dader heeft kunnen

1 Deze folder is een vrije bewerking van Cohen J.A., Mannarino A.P., Deblinger E. *Treating trauma and traumatic grief in children and adolescents*. London- New York: Guilford Press, 2006.

afweren of niet, of het kind het zich heeft laten welgevalen of niet, dergelijk seksueel getint gedrag door een volwassene of een ouder kind of door dwang moet worden beschouwd als seksueel misbruik.

2. Wat zijn de consequenties als kinderen seksueel misbruik ervaren?

Kinderen die seksueel misbruik hebben ondergaan, kunnen een breed gamma van emotionele en gedragsmatige problemen vertonen als reactie op het misbruik. De aard en de ernst van deze moeilijkheden zal afhangen van de leeftijd van het kind, de identiteit van de dader, de omstandigheden van het misbruik en de reacties van de familie op de onthulling van het misbruik door het kind. Kinderen kunnen symptomen vertonen die typisch zijn voor angst en stresstoestanden, zoals opnieuw bedwateren, zich terugtrekken en afsluiten, moeilijk en lastig gedrag, nachtmerries, problemen op school, ... Kinderen kunnen ook symptomen vertonen die meer specifiek zijn voor seksueel misbruik, zoals herhaaldelijke seksuele praat en spelletjes, seksueel gedrag dat ongepast is voor hun leeftijd, en angst voor specifieke situaties en personen die aan het misbruik herinneren. Sommige kinderen vertonen geen opmerkelijke problemen als gevolg van het misbruik.

Eenmaal het misbruik is onthuld en gestopt, keren sommige kinderen vrij snel terug tot een relatief normaal gedrag en emoties. De steun en de bescherming van vertrouwde personen is zeer cruciaal om hen te helpen een normaal leven terug op te nemen. Sommige kinderen vertonen echter symptomen die lang nadat het misbruik is gestopt blijven voortduren. Feitelijk vertonen een betekenisvol aantal kinderen die seksueel misbruik hebben ondergaan de symptomen van een posttraumatisch stresssyndroom. Daarom is het belangrijk dat kinderen die seksueel misbruik hebben meegemaakt psychologisch worden onderzocht en eventueel worden begeleid.

3. Welk soort behandeling is beschikbaar voor kinderen die seksueel misbruik hebben meegemaakt?

Er bestaan verschillende vormen van therapie om kinderen te helpen de gevolgen van het seksueel misbruik te verwerken. De nadruk ligt vaak op het reduceren van de angst ten gevolge van het misbruik. Men helpt het kind zijn gedachten en gevoelens te verwoorden en aldus de ervaringen van misbruik te verstaan en emotioneel te verwerken. De benadering kan zich richten op het kind alleen of op het hele gezin dat ook moet afrekenen met de gevolgen van het misbruik. Een andere benadering bestaat erin dat vooral aan de ouders wordt geleerd hoe om te gaan met de gevolgen voor het kind.

Uit onderzoek op vlak van seksueel misbruik van kinderen blijkt dat het belangrijkste voor het bewerkstelligen van de psychologische aanpassing van kinderen na seksueel misbruik is de mate van steun die ze van hun ouders en andere verzorgenden ontvangen. Met de sterke emotionele ondersteuning van zorgdragende ouders en eventueel medische en psychologische ondersteuning kunnen kinderen die seksueel zijn misbruikt opnieuw uitkijken naar een gezonde en voldoening gevende toekomst.

4. Wie overkomt seksueel misbruik?

Seksueel misbruik van kinderen doet zich voor in alle sociale klassen, instellingen, organisaties en groeperingen. Zowel jongens als meisjes kunnen het slachtoffer zijn. Het is geen uiterst zeldzame gebeurtenis. Volgens schattingen zou men kunnen zeggen dat, op de leeftijd van 18 jaar, een op de vier meisjes en een op de zeven jongens een of andere vorm van seksueel misbruik of seksuele intimidatie heeft meegemaakt. Hierin zijn meegerekend ervaringen met exhibitionisme waarbij men niet werd aangeraakt.

5. Wie misbruikt kinderen seksueel?

De meerderheid van de misbruikers zijn mannen, en een klein percentage is vrouw. Daders van seksueel misbruik zijn meestal geen vieze oude mannen of onbekenden verscholen in verlaten straatjes. Ze zijn gewoonlijk niet geestelijk gestoord of achterlijk. Feitelijk zijn daders dikwijls personen die de kinderen goed kennen en vertrouwen. Daders zijn vaak leden van de familie (bijvoorbeeld: een neef, een oom, een ouder, een grootouder, een stiefouder, ...) of personen die niet verwant zijn, maar goed gekend zijn door het kind (bijvoorbeeld: een leraar, een trainer in de sportclub, een geestelijk begeleider, een buur, een babysitter, ...). Er is geen duidelijke omschrijving of profiel te geven van een seksueel misbruiker en het is niet zo gemakkelijk om een potentiële misbruiker te herkennen. Het is daarom ook vaak moeilijk te geloven dat een persoon die men vertrouwt in staat kan zijn om kinderen te misbruiken.

Sommige misbruikers zijn zelf misbruikt als kind. Anderen hebben andere vormen van verwaarlozing of misbruik meegemaakt in hun kinderjaren. Sommigen zijn onbekwaam om seksuele of andere bevredigende relaties aan te gaan met volwassenen en voelen zich het meest op hun gemak in de nabijheid van kinderen. Anderen kunnen wel seksuele relaties met volwassenen onderhouden, maar zoeken seksuele bevrediging bij kinderen in momenten van stress. Een gering percentage van de daders misbruiken kinderen onder invloed van alcohol of drugs.

6. Waarom doet seksueel misbruik zich voor?

Op de vaak gestelde vraag naar het waarom van seksueel misbruik van kinderen is er geen eenvoudig antwoord. *Het belangrijkste dat je als ouder moet onthouden is dat je kinderen en adolescenten die seksueel zijn misbruikt niet de schuld mag geven.* De schuld van het seksueel misbruik rust volledig op de schouders van de dader, ongeacht de problemen die kunnen hebben bijgedragen tot zijn seksueel misbruik.

Gemakkelijk praten over seksualiteit en omgaan met seksualiteit is in de samenleving geen evidentie. Er zijn ook maar weinig preventieve maatregelen genomen om seksueel misbruik van kinderen te voorkomen. Die attitudes kunnen er ook verantwoordelijk voor zijn dat het probleem zo lang verborgen is gehouden. Daarom is het belangrijk dat we open en duidelijk communiceren over onze zorgen omtrent seksueel misbruik. Als samenleving moeten we bewust zijn van de ernst van het probleem en we mogen niets onverlet laten om het probleem aan te pakken.

7. Waarom vertellen kinderen niet wat er is gebeurd?

Seksueel misbruik van kinderen is, door zijn aard zelf, altijd met geheimzinnigheid omgeven. Het doet zich altijd voor als het kind alleen is met de dader. Om het seksueel gedrag te kunnen voortzetten, zal de dader wegen op het kind om het geheim te houden. Soms wordt het kind zelf of zijn lievelingsdier of zijn familie bedreigd, als het iets zou vertellen. Vaak laat men kinderen geloven dat het seksueel gedrag hun eigen fout is en dat zij de schuld zullen krijgen, dat ze verworpen zullen worden, of niet geloofd als ze het vertellen. Feitelijk groeien veel kinderen op tot volwassenen zonder het ooit aan iemand te hebben verteld omdat ze verwerping, straf of vergelding vrezen.

8. Wanneer moet je op je hoede zijn voor seksueel misbruik van kinderen?

Omwille van de geheimzinnige aard en het brede gamma van gedragsreacties van kinderen is seksueel misbruik van kinderen niet zo gemakkelijk te detecteren. Kinderen die seksueel zijn misbruikt, worden het meest herkend na hun eigen ongewilde of gewilde onthullingen. Sommige kinderen verraden het misbruik per toeval door volwassenachtige

seksuele gedragingen te vertonen of door blijk te geven van seksuele kennis die niet gewoon is voor iemand van hun leeftijd. Sommige kinderen maken bedekte toespelingen of vertellen het aan een vriendje die het op zijn beurt vertelt aan een volwassene. Ouders worden plotse veranderingen in hun gedrag gewaar: nachtmerries, zich afsluiten, vermijden van 'speciale' personen, plaatsen of dingen, ongewone agressie, spanningen en ongepaste seksuele gedragingen. Deze gedragingen kunnen aanduidingen zijn van een breed gamma van mogelijke traumatische gebeurtenissen en worden best nader onderzocht.

De reacties van de kinderen ten aanzien van de persoon die hen heeft misbruikt, kunnen heel verschillend zijn. Het is niet of nauwelijks vast te stellen of seksueel misbruik zich voordoet door gewoon het kind te observeren in de aanwezigheid van de zogenaamde dader. Sommige kinderen zijn bang en/of vermijden hun daders. Anderen spreken heel negatief over de dader, maar gedragen zich toch positief tegenover hem. Nog anderen blijven sterk gehecht en liefdevol ten aanzien van een misbruikende ouder of bekende. Wat ook de gevoelens zijn van een kind ten aanzien van de dader, positief, negatief of ambivalent, ze moeten worden geaccepteerd. Kinderen moeten het gevoel krijgen dat geen van hun gevoelens verkeerd zijn.

Een kind begrippen van veiligheid bijbrengen en open communicatielijnen binnen het gezin vergroten de kans dat een kind seksueel misbruik of andere traumatische ervaringen zal ter bespreking brengen, als ze zich voordoen.

9. Hoe het risico dat een kind het slachtoffer wordt van seksueel misbruik verkleinen?

In het algemeen is het belangrijk te zorgen voor open communicatielijnen met kinderen. Meer specifiek moet een kind een seksuele opvoeding en informatie over seksueel misbruik krijgen die aangepast zijn aan de leeftijd. Zoals kinderen les krijgen over brandpreventie en preventie van verkeersongevallen moeten kinderen ook les krijgen over seksueel misbruik. Kinderen moeten worden geleerd dat hun lichaam hen toebehoort en dat zij het recht hebben “neen” te zeggen tegen een aanraking die “niet OK” is. Zij moeten worden geleerd dat zij aan een volwassene kunnen vertellen over elke aanraking die oncomfortabel aanvoelt of waarvan zij denken dat het “niet OK” is. Daarenboven kunnen kinderen en jongeren geleerd worden hoe ze veilige beslissingen kunnen nemen over bij wie ze terecht kunnen en wat ze kunnen doen als er geen ouderlijk of volwassen toezicht is.

Het is echter belangrijk niet te vergeten dat het extreem moeilijk is voor een kind of voor een jongere seksueel misbruik te doen ophouden of ter sprake te brengen. *Daarom mag het kind nooit de schuld krijgen, of mag niet geïnsinueerd worden dat hij het misbruik niet heeft gestopt of dat hij te lang heeft gewacht om het te melden.* Veel kinderen vertellen het nooit en de meeste kinderen vertellen het niet rechtuit.

Het is ook belangrijk voor ogen te houden dat ouders niet de hele tijd hun kinderen kunnen bewaken of in het oog houden. Wat men ook onderneemt, er kan nooit verzekerd worden dat een kind niet seksueel zal worden misbruikt. Ouders van een seksueel misbruikt kind moeten zich zelf dus niet de schuld geven. Schuldgevoel bij ouders kan er immers voor zorgen dat het misbruik wordt verzwegen. Het is veel doeltreffender alle energie te investeren in de best mogelijke zorg en ondersteuning van het kind.

10. Hoe reageren als je seksueel misbruik van kinderen vermoedt?

Het is heel normaal dat een ouder overstuur is als hij ontdekt dat zijn kind seksueel is misbruikt. Nochtans is de belangrijkste actie die een ouder kan ondernemen *kalm proberen te blijven*. Kinderen, en ook jongeren, zijn heel gevoelig voor de reacties van hun ouders en als zij zien of voelen hoe ontredderd en angstig ze zijn, kunnen ze bang worden en de mond stijf dicht houden. Ouders willen eigenlijk hun kind ervan overtuigen dat het goed is dat hij dat heeft gezegd. Als ouders zelf niet in staat zijn om hun kind op een rustige manier te bevragen dan is het beter te wachten op professionele hulp. De huisarts kan daarbij op een efficiënte manier helpen. Aarzel echt niet hem daarover aan te spreken. Ouders hoeden zich ervoor iets te zeggen dat kan klinken als hun kind de schuld te geven, en zorgen ervoor dat ze duidelijk maken dat het seksueel misbruik niet zijn fout is. Sommige kinderen vertellen dat het seksueel contact goed aanvoelde. Dat betekent *niet* dat het kind op een of andere manier schuld mag aangepraat worden of op een of andere manier schuldig is omdat hij heeft genoten van de seksuele handelingen of van de aandacht die hij van de dader heeft gekregen. Sommige kinderen die seksueel misbruik hebben meegeemaakt, initiëren soms zelf seksueel gedrag met andere volwassenen. Het is echter *altijd de verantwoordelijkheid van de volwassene om de juiste grenzen te stellen*.

Moedig het kind niet aan ‘te vergeten’ of er niet meer over te praten. Anderzijds helpt het evenmin het kind onder druk te zetten om zaken te vertellen waaraan het nog niet toe is. Stel je als ouder open voor alles wat je kind al kan vertellen en voor alle vragen die het kan stellen. Probeer te verstaan dat het kind gemengde gevoelens kan hebben ten aanzien van de dader en wat zich heeft voorgedaan. Ook al zouden ouders nu willen hun kind voortdurend in hun nabijheid hebben om het te beschermen, het is belangrijk dat ze het niet overbeschermen en dat

ze ervoor zorgen dat het gezin zo vlug als mogelijk de gewone routine kan terugvinden. Het is ook belangrijk dat ouders niet bang worden om hun kind blijken van normale affectie en lichamelijke nabijheid te betuigen. Dat is soms moeilijk, in het bijzonder voor vaders. Ouders mogen in geen geval de indruk geven aan hun kind dat hun gevoelens ten aanzien van hun kind zijn veranderd door wat er is gebeurd.

Kinderen die seksueel zijn misbruikt, worden best ook lichamelijk en specifiek genitaal onderzocht. Ook al voelen kinderen zich beschadigd door het seksueel misbruik, hun lichaam blijft meestal onveranderd. Een huisarts kan hen verzekeren dat hun lichaam OK is.

Bijlage 2

Seksueel grensoverschrijdend gedrag Informatie voor kinderen

Om ook kinderen rechtstreeks te informeren werd de informatie uit de informatiefolder voor ouders omgedacht in een verhaal voor kinderen. Dat werd geschreven door jeugdauteur Kolet Janssen.

'Hannah zegt nee'

Kolet Janssen

Hannah strekt haar armen hoog boven haar hoofd en neemt een aanloop voor de radslag. Neerzetten, benen in de lucht en landen! Eenmaal, tweemaal, driemaal. Het gaat goed.

'Prima, Hannah!' zegt trainer Maarten. Hannah glundert. Na haar is Emma aan de beurt en dan Suleyha. 'Benen iets hoger, Emma', zegt Maarten. 'Daar moet nog aan gewerkt worden. Suleyha, probeer het eens iets sneller, dan lukt het nog beter! Zo, meisjes, dat was het weer voor vandaag. Volgende week gaan we verder werken aan jullie vrije oefeningen. Hannah, kom jij na het omkleden nog even bij me? Ik wil iets bespreken over de volgorde van je passen.'

De meisjes lopen naar de kleedkamer. Hannah trekt haar roze turnpak uit en doet haar maillot en haar jeansrok aan. Emma haalt het elastiek uit haar bruine krullen en schudt haar haren los. 'Mijn mama komt me ophalen vandaag, dus ik fiets niet met jou naar huis', zegt ze. Hannah knikt. 'Oké', zegt ze. 'Ga je naar de stad?' 'Ik krijg een nieuwe broek!' vertelt Emma. Hannah lacht. 'Kies een mooie dan! Ik ga alvast naar Maarten, tot morgen op school!' Ze neemt haar rugzak, haar jas en haar sjaal mee. Die heeft ze straks wel nodig, als ze met de fiets naar huis rijdt.

Als Hannah het kantoortje binnenkomt, is Maarten nog bezig iets op te schrijven. ‘Ik ben zo klaar’, zegt hij. Hij maakt zijn zin af en legt zijn pen neer. Dan steekt hij zijn hoofd om de deur. ‘Tot volgende week allemaal!’ ‘Daag!’ roepen een paar meisjes. Er klinken hollende voetstappen in de gang. Hannah hoort de voordeur dichtslaan. ‘Ik vond je vrije oefening al behoorlijk goed in elkaar zitten’, zegt Maarten dan. ‘Maar het kan nog beter. Als je dat loopje na de eerste reeks sprongen nu eens vervangt door een drietal zijwaartse glijpassen, met je been gestrekt en de punt van je voet vooruit. Zo.’ Hij doet het even voor. Hannah knikt. Dat kan ze wel. Maarten komt vlak achter haar staan. Hij neemt haar armen vast en strekt ze opzij. Dan drukt hij met zijn been haar benen open en neemt haar mee in een reeks zijwaartse passen. Hannah probeert mee te doen, maar plots wordt ze onzeker. Waarom moet dat nu? Ze heeft niet eens meer haar turnpak aan. En er is ook te weinig plaats in het kantoortje, dat kan toch veel beter in de zaal? Ze houdt haar passen in. Maar Maarten laat haar niet los. Ze staan nu samen stil. Hannah wil een stap naar voor zetten, maar Maarten klemt haar tegen zich aan. Hij hijgt een beetje. Dat kan toch niet van die paar passen zijn? En waarom duwt hij zo met zijn buik tegen haar rug? Dat voelt heel vreemd. Hannah krijgt het warm. Dan laat Maarten haar plots los. Hannah buigt zich voorover en frunnikt aan haar rugzak. ‘Ik zal het zo oefenen’, zegt ze. Ze pakt haar jas, ze wil weg. Maar Maarten neemt de jas uit haar handen en legt hem opzij.

‘Jij bent heel goed, weet je dat?’ vraagt Maarten. ‘Ik zie dat je echt talent hebt. Als je je inzet, kun je ver komen. En ik wil je daar best mee helpen. Jij bent echt speciaal voor mij.’ Hij legt zijn hand op Hannah’s arm. Langzaam glijden zijn vingers omhoog, over haar schouders en haar hals en dan weer naar beneden. Hannah kijkt even naar Maartens gezicht. Hij kijkt zo raar, dat ze snel weer wegstijgt. Nu glijden zijn handen over haar borstjes. Die zijn nog heel klein, ze heeft zelfs nog geen beha. Onwillekeurig wijkt ze een beetje achteruit. ‘Als je ver wil komen, moet je alles durven geven’, zegt Maarten. Hij trekt

haar nu van voren tegen zich aan. ‘Echt alles’, gaat hij verder. ‘Je moet er veel voor over hebben. Wil je dat?’ Weer drukt hij zijn buik tegen Hannah’s lijf. Hannah ziet dat hij zijn ogen dicht heeft.

Ze schraapt haar keel. ‘Ik moet naar huis’, zegt ze. Ze wurmt zich los, grist haar jas van de tafel, pakt haar rugzak en loopt naar de deur. Maarten neemt snel haar pols vast. ‘Ga maar’, zegt hij. ‘Maar denk erom: de anderen hoeven niet te weten wat ik van jou vind. Daar komt maar gedoe van. Het is ons geheim. Ik zorg ervoor dat jij de beste wordt.’ Met één vinger tilt hij de kin van Hannah op. Hannah slaat haar ogen neer. ‘Ik moet naar huis’, zegt ze weer. Maarten dringt aan. ‘Afgesproken?’ vraagt hij. Hannah begrijpt niet goed wat ze moet afspreken, maar ze knikt om weg te kunnen. Dan laat hij haar los en loopt ze met grote passen naar de uitgang.

Hannah haalt haar fiets van het slot en merkt dan pas dat ze haar sjaal niet bij heeft. Die ligt nog op de grond in het kantoortje van Maarten. Maar ze gaat voor geen geld terug. De tranen springen in haar ogen. Ze veegt ze gauw weg. Waarom huilt ze nu? Er is toch niks gebeurd? Of toch? Het was niet fijn, wat Maarten deed. Maar wat heeft hij eigenlijk gedaan? Niet veel. Een trainer moet je soms wel vastpakken natuurlijk. Hannah kan niet uitleggen waarom het deze keer zo akelig was. Misschien omdat ze alleen was, in Maartens kantoortje. Omdat hij zijn buik tegen haar aan duwde. Omdat hij niet echt naar haar luisterde of keek. Hij leek wel in zijn eigen hoofd bezig... Gauw stapt ze op haar fiets en rijdt naar huis. Haar hals wordt ijskoud. Thuis moppert mama omdat ze haar sjaal is vergeten. Hannah zegt niet veel. Ze gaat vroeg naar bed.

Een week later durft ze Maarten tijdens de training bijna niet aan te kijken. Maar hij doet heel gewoon. Heeft ze het zich allemaal verbeeld? Maar waarom was het dan zo akelig? Misschien is het best om weer normaal te doen. Dan kan ze het vergeten en dan gebeurt het

vast nooit meer. Maar aan het einde van de training zegt Maarten: 'Hannah, kom je straks nog even? Je sjaal ligt nog in mijn kantoortje. En ik wil nog even verder werken aan je oefening. Wacht dus maar met omkleden.' Hannah's hart bonst in haar keel. Automatisch loopt ze met de anderen naar de kleedkamer. 'Maarten vindt je echt goed, hè?' zegt Emma. 'Gelukzak! Wie weet word je ooit nog Olympisch kampioen! Dan kan ik overal vertellen dat je mijn vriendin bent!' Ze lacht. 'Doe niet zo stom', zegt Hannah. Ze voelt zich niet echt een gelukzak. Ze pakt haar spullen. Zonder iets te zeggen loopt ze naar het kantoortje van Maarten. 'Kom binnen en doe de deur maar dicht', zegt Maarten. 'Ik ga samen met Emma naar huis', begint Hannah. 'Ben je niet met de fiets?' vraagt Maarten. 'Jawel, maar... ' zegt Hannah. Maar Maarten opent de deur en roept naar Emma dat ze maar alleen moet vertrekken, dat hij nog even wil oefenen met Hannah. En dat doet hij dan ook. Hij doet haar de passen voor, strekt haar armen zoals het hoort en legt haar uit waar ze op moet letten. Hannah moet zelfs lachen om zijn grapjes. Ze is opgelucht. Waar heeft ze zich toch zorgen om gemaakt? Maarten vindt haar gewoon heel goed. Daar kan ze beter van genieten. 'Zo, klaar voor vandaag!' lacht Maarten. Hij geeft haar een plagerig tikje tegen haar wang en trekt haar dan heel onverwacht op zijn schoot. 'Jij bent mijn winnaresje, dat wil je toch zelf ook?' zegt hij zacht. Hannah blijft zo stil mogelijk zitten. Maarten legt zijn hoofd tegen haar nek en streelt de binnenkant van haar bovenbenen. Hij ademt weer zo raar. Hannah voelt zich verlamd. Dan ziet ze op tafel haar sjaal liggen. 'Nee!' roept ze opeens. Ze springt van Maartens schoot en pakt haar sjaal. Dan schiet ze de deur uit en holt weg. Als de voordeur dichtslaat, hoort ze Maartens stem haar nog naroeppen. Maar ze luistert niet. Ze haalt haar fiets van het slot, trekt haar jas over haar turnpakje en fietst naar huis. Gelukkig heeft ze haar maillot aangehouden. Thuis rent ze meteen naar haar kamer. Ze trekt haar gewone kleren aan en schopt haar turnpak ver onder haar bed.

Aan tafel is ze stil. ‘Ben je moe, Hannah?’ vraagt mama. Ze knikt. ‘Op tijd naar bed dan maar’, zegt mama. Een uurtje later komt ze haar instoppen. Ze komt op de rand van haar bed zitten en geeft haar een kus. ‘Leuke dag gehad?’ vraagt ze. Ze strijkt Hannah’s haren opzij. Hannah antwoordt niet, ze knikt gewoon. Haar keel zit opeens vol tranen, maar mama merkt het niet. Ze staat recht. ‘Zeg, waar is je turnpak? Dat moet in de was.’ Dan pas schiet Hannah’s gezicht in een kramp. Tranen stromen uit haar ogen. ‘Ik wil niet meer turnen!’ jammert ze. Mama kijkt haar verbaasd aan. Ze gaat weer op bed zitten en neemt Hannah in haar armen. ‘Wat is er dan?’ vraagt ze. Hannah huilt eerst minutenlang. Dan vertelt ze het beetje bij beetje. Over Maarten, die zo raar deed dat ze er akelig van werd. Vorige week en nu weer. Ze kijkt mama niet aan terwijl ze vertelt, maar blijft met haar hoofd tegen mama’s warme lijf aangedrukt. Mama aait over haar haren. ‘Meisje toch’, zegt ze. ‘Ik ben zo blij dat je me dit verteld hebt. Dat was fout van Maarten, dat weet je toch? Maarten mag zoiets niet doen. We zullen ervoor zorgen dat het niet meer gebeurt. Wil je nog even mee naar beneden, om het samen aan papa te vertellen?’ Maar Hannah is opeens doodmoe. Ze wil alleen nog slapen. Mama mag het zelf aan papa vertellen. Mama stopt haar lekker onder. Ze geeft een kus op Hannah’s oor. Het kriebelt. ‘Jij bent mijn sterke meid’, zegt ze. Dan gaat ze naar beneden.

Hannah is blij dat mama het weet. Wat zal er nu gebeuren met Maarten? Ze wil er niet aan denken. Mama heeft gelijk. Het mag niet weer gebeuren. En dan valt ze in slaap en droomt van een radslag van wel zes slagen na elkaar. Heerlijk!

Bijlage 3

Centraal infopunt van de katholieke Kerk

Nederlandstalig: info.misbruik@kerknet.be, Tel: 02 509 97 43

Francophone: info.abus@catho.be, Tél.: 02 509 97 44

Emailadressen opvangpunten seksueel misbruik in een pastorale relatie

Bisdom Antwerpen

opvangpuntmisbruik.antwerpen@kerknet.be

Bisdom Brugge

opvangpuntmisbruik.brugge@kerknet.be

Bisdom Gent

opvangpuntmisbruik.gent@kerknet.be

Bisdom Hasselt

opvangpuntmisbruik.hasselt@kerknet.be

Aartsbisdom Mechelen-Brussel

opvangpuntmisbruik.mechelen-brussel@kerknet.be

Unie Religieuzen van Vlaanderen (URV)

opvangpuntmisbruik.urv@kerknet.be

Diocèse de Liège

Pointdecontactabus.liege@catho.be

Kontaktmissbrauch.luettich@catho.be

Diocèse de Namur

pointdecontactabus.namur@catho.be

Diocèse de Tournai

pointdecontactabus.tournai@catho.be

Conférence des religieuses/religieux en Belgique (COREB)

pointdecontactabus.coreb@catho.be

Secretariaat van de Bisschoppenconferentie

Guimardstraat 1

1040 Brussel

Tel: 02 509 96 93

ce.belgica@interdio.be

De teksten zijn te vinden op www.kerknet.be en www.catho.be